Oponentský posudek k diplomové práci Terezy Kocové s názvem Role vzdělání v procesu rozvoje chudých zemí

Předkládaná diplomová práce s názvem *Role vzdělání v procesu rozvoje chudých zemí* si klade za cíl diskutovat úlohu vzdělání v procesu rozvoje chudých zemí. Snahou bylo nejprve naznačit existující nerovnosti v oblasti vzdělání ve světě a ilustrovat vztah mezi ukazateli vzdělání a rozvoje na globální úrovni. Hlavním cílem pak bylo na základě dostupné vědecké literatury a vybraných vzdělávacích programů vyhodnotit, které „mikromechanismy" mohou být za „makrosouvislostí" mezi vzděláním a rozvojem, a diskutovat, jak se tyto mechanismy uplatňují. Jedná se tedy o práci rešeršního typu.

Diplomová práce obsahuje 70 stran textu včetně obrázků (map, grafů a schémat). Text je členěn do osmi hlavních částí: Přehled použitých zkratek, Seznam obrázků, Úvod, Metodické poznámky a zdroje informací, Kapitola 1: Vzdělání a rozvoj: „makrosouvislosti", Kapitola 2: Mechanismy podmiňující vztah mezi vzděláním a rozvojem, Závěr a Seznam použité literatury.

V Kapitole 1 se autorka věnuje souvislostem mezi vzděláním a rozvojem z globálního pohledu. Zabývá se nejprve definováním lidského kapitálu a jeho vztahu k ekonomickému růstu a rozvoji. Dále představuje používané ukazatele pro měření rozvoje. Popisuje současné nerovnosti ve vzdělání a uvádí příklady globálních iniciativ zaměřených na vzdělání, z nichž zdůrazňuje Rozvojové cíle tisíciletí a program Vzdělání pro všechny (Education for All). Zaměřuje se pak především na otázku úspěšnosti v jejich naplňování a na případné překážky pro jejich dosažení. V závěru této části se autorka věnuje vztahu vzdělání a dílčích aspektů rozvoje, kdy používá grafy pro názornou demonstraci vztahů gramotnosti a ukazatelů rozvoje.

Druhá stěžejní část práce (Kapitola 2) diskutuje jednotlivé vybrané mechanismy, prostřednictvím kterých vzdělání působí v různých oblastech rozvoje. Podrobněji se autorka rozhodla analyzovat mechanismy, které vyhodnotila za nejdůležitější v procesu rozvoje, neboť (jak uvádí) nelze obsáhnout všechny mechanismy. Zvolila si ekonomické chování obyvatel, demografické chování obyvatel, zdravotní stav obyvatel, genderovou nerovnost, implementaci technologií v zemědělství, environmentální chování obyvatel a migraci. V předkládané práci je patrné, že klade důraz na provázanost jednotlivých mechanismů.

V Závěru diplomové práce jsou shrnuty poznatky, ke kterým autorka došla studiem sledované problematiky. Mimo jiné uvádí, že jednotlivé mechanismy nelze striktně kategorizovat a že všechny oblasti lidského rozvoje se prolínají, stejně tak jako dílčí mechanismy. Vazby mezi jednotlivými mechanismy podmiňujícími vztah mezi vzděláním a rozvojem jsou pak velmi názorně vyjádřeny ve schématu na obr. 15, který autorka vypracovala na základě vlastního výzkumu. Zmiňuje také, že vzdělání není dostačujícím činitelem v procesu rozvoje, zvyšování vzdělanosti obyvatel musí probíhat ruku v ruce s dalšími socioekonomickými i kulturními změnami ve společnosti a zároveň jednotlivé faktory mohou být v rámci různých společností velmi specifické.

Autorka vycházela především ze zahraničních zdrojů. Využívala publikace mezinárodních organizací a autorů ze západních zemí. Jejich analýzy a studie se opírají o mnohaletou zkušenost s rozvojovými programy zaměřenými na oblast vzdělávání. Česká republika má relativně krátkou historii rozvojové spolupráce, a tudíž neexistuje materiál, který by se věnoval problematice vzdělávání v kontextu rozvoje s ohledem na jednotlivé mechanismy takto komplexně. Jde tedy v tomto směru o jedinečnou práci. Velmi pozitivně také hodnotím, že se autorka snažila získat pro svou práci nejaktuálnější dostupná data (za rok 2009), a tím pádem je předkládaná práce současným obrázkem stavu vzdělání v procesu rozvoje ve světě.

K diplomové práci Terezy Kocové mám několik následných připomínek a doporučení:

Na str. 10 je jmenován Jemen ve spojení s jinými zeměmi jako africký stát. Domnívám se, že jde pouze o chybu, která vznikla nepozorností, a doporučuji opravit.

Navrhuji na str. 18 zaměnit formulaci „přístup ke znalostem“ za „přístup k informacím“. Na téže straně v odstavci věnujícímu se efektivitě autorka uvádí, že jde o „maximální rozšiřování materiální základny pro uspokojování lidských potřeb“. Ráda bych požádala o vysvětlení, jak je tento výrok myšlen, neboť efektivitu předtím definuje jako „optimální využití existujících zdrojů“, z čehož i vyplývá, že rozšiřování materiální základny nemůže vést k větší efektivitě. Mělo by jít spíš o maximální „využití“ materiální základny.

Na str. 20 je v textu zmíněno, že obr. 5 zobrazuje „podíl gramotných dospělých“, přičemž v popisku k obr. 5 na str. 21 je uveden „počet gramotných dospělých“ (což i z anamorfózní mapy vyplývá). Doporučuji proto sjednotit text s popisem k obrázku.

V Závěru na str. 65 je uvedeno, že „s rostoucí úrovní vzdělání se například snižuje věk vstupu do manželství či délka meziporodního intervalu“. Mělo by být řečeno, že se naopak „zvyšuje“, jak se správně uvádí v podkapitole 2.2.1 (Plodnost žen a postavení žen ve společnosti) na str. 40.

Na stejné straně (65) je věta, ve které si zmíněné informace vzájemně odporují: „Děti, které pocházejí z velkých rodin, mají větší šanci, že budou chodit do školy, protože na to jejich rodina – vzhledem k velkému počtu členů – nebude mít finanční prostředky.“ Navrhuji uvést tuto formulaci na pravou míru.

Podkapitola 1.3 je věnována příkladům globálních iniciativ zaměřených na vzdělávání. Autorka se zabývá otázkou naplňování stanovených cílů a postihuje i regionální rozdíly. V případě dalšího rozšiřování práce by mohla věnovat pozornost vybraným nástrojům (či aktivitám) používaným pro dosažení plánovaných cílů a jejich úspěšnosti (efektivnosti, udržitelnosti, celkovým dopadům…). Částečně se o to pokouší již v analýze pokroků v plnění cílů EFA.

Mohly by být více rozvinuté vládní politiky a strategie rozvojových zemí. Autorka se sice o nich zmiňuje na str. 25, ale bylo by přínosné věnovat se více i jejich konkrétní podobě a případným dopadům. Čtenáře by pravděpodobně mohlo také zajímat, co znamená „špatná vládní strategie“ (rovněž str. 25).

Navrhuji podrobit text ještě finální korektuře, neboť se v něm vyskytuje pár drobných gramatických chyb nebo překlepů, objevují se však zřídka. Většinou se týkají čárek v souvětí, v jednom případě shody přísudku s podnětem (str. 22).

Cíle diplomové práce, které si autorka stanovila, byly splněny. Tereza Kocová prokázala svoje schopnosti dobře využívat dostupných informačních zdrojů a interpretovat je. V citovaných textech jsem neshledala nedostatky. Výsledky její práce mohou být využitelné pro potřeby institucí a organizací působících v oblasti rozvojové spolupráce. Diplomovou práci doporučuji k obhajobě a hodnotím ji jako velmi dobrou.

V Chang Mai, Thajsko, dne 17. září 2010.

Zpracovala Mgr. Petra Skalická, Člověk v tísni, o.p.s.